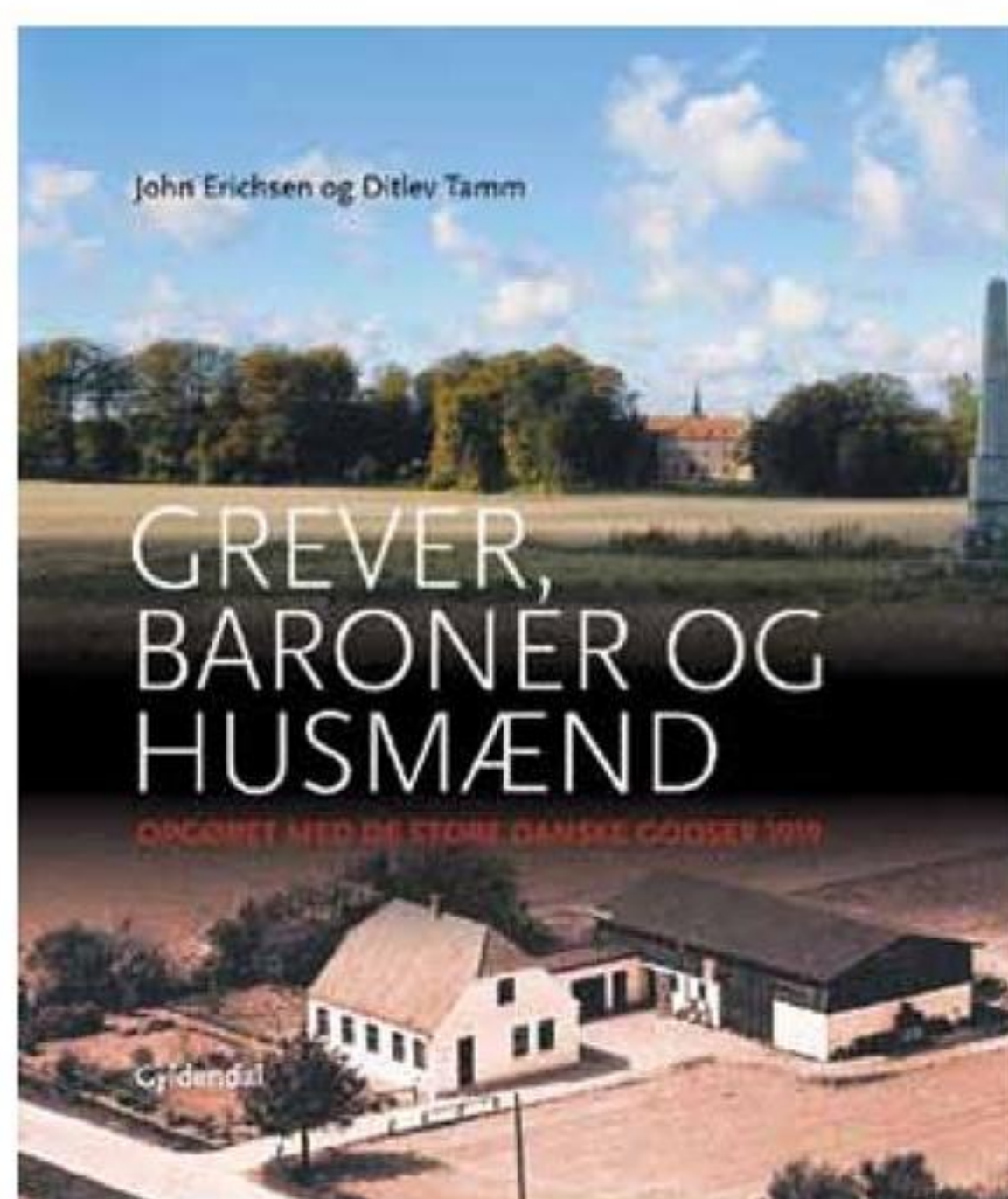

Jordpolitik og landskabsforvaltning med socialpolitisk sigte

Opgøret med de store danske godser med udgangspunkt i Lensloven fra 1919, og hvad det medførte af bl.a. omfordeling af store jordarealer, er emnet for kulturhistorikerne John Erichsen og Ditlev Tamm's nye bog "Grever, baroner og husmænd" som landinspektør Esben Munk Sørensen har læst og her anmelder.

'Grever, baroner og husmænd. Opgøret med de store godser 1919' af John Erichsen og Ditlev Tamm. Gyldendal, 348 sider. 399,95 kr. Bogens forsideillustration symboliserer, hvordan gods-ernes afståelse af jorder giver rum til etablering af nye landbrugsejendomme – husmandsbrug – med boliger opført efter Bedre Byggeskik-inspirerede standardtegninger og stærke produktionsbygninger.

De tre ord "Lenshuse, Stamhus og Fideikommis" nævnes ofte i forbindelse med den moderne landskabshistorie og mangen en landinspektørstuderende har undret sig over, hvorfor man skulle belæres om disse særlige ejendomsstyper.

John Erichsen og Ditlev Tamm har med bogen "Grever, baroner og husmænd" skrevet en meget flot, veldokumenteret og velredigeret bog om den lensafløsning, som har været en dominerende del af den jordpolitik fra 1899 til 1960'erne, som havde et socialpolitisk sigte.

Husmandsbevægelsen begyndte at få fodfæste med 1899-loven om tilvejebringelse af jordlodder til landarbejdere og med 1906-loven om Statslånefonden til udstykning af større landbrugsejendomme. Det var Venstres finansminister Vilhelm Lassen, der arbejdede for at skaffe mere jord til de små landbrug. Men det var først med Landbokommissionens betænkning fra 1916, at vejen til at skaffe jord til udstykning af nye landbrugsejendomme i større stil blev vist. Målet var en lensafløsning, hvor disse lenshuse, stamhuse og fideikommis skulle afstå jord til staten for så til gengæld at kunne

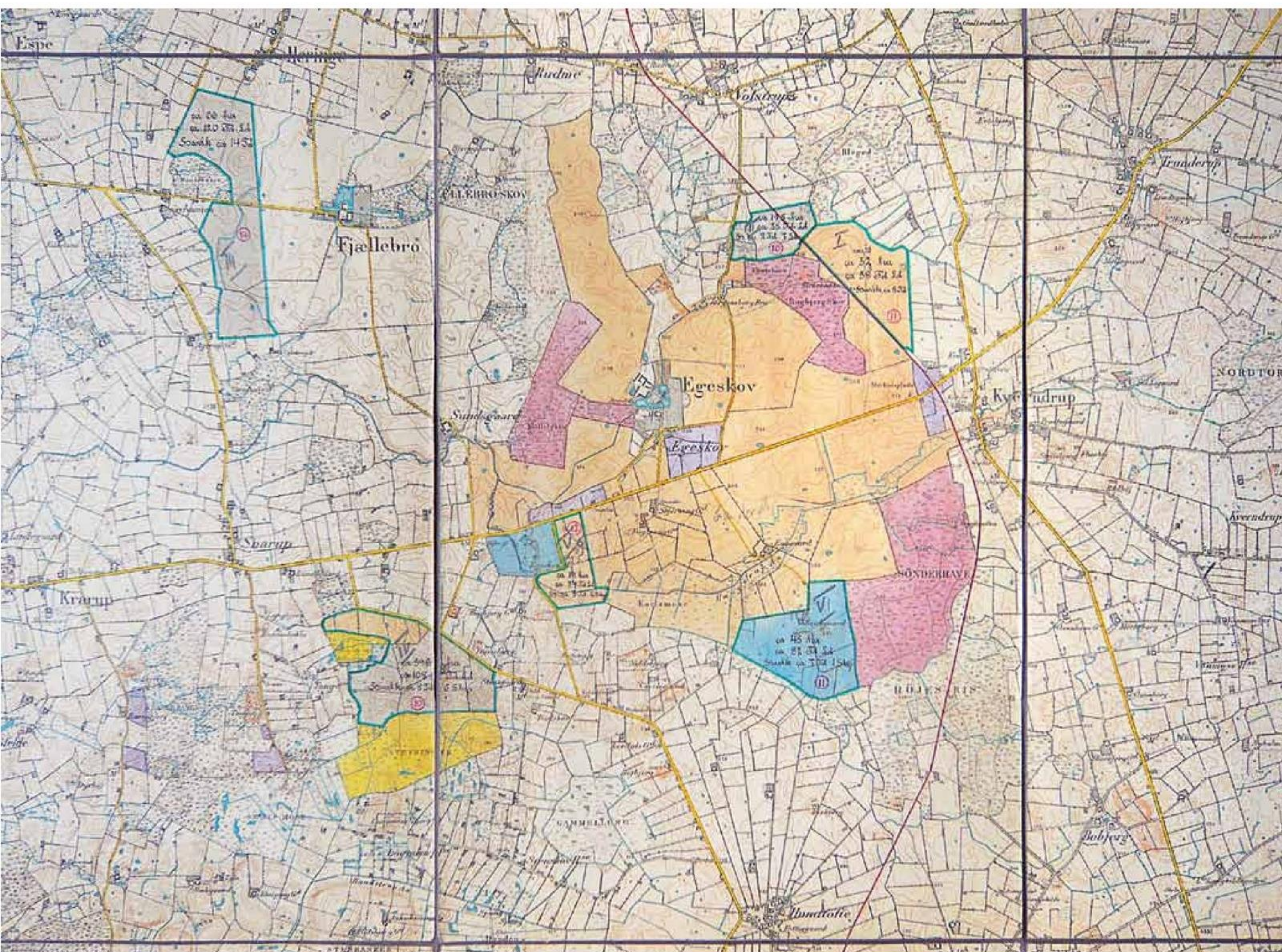
omsættes frit som almindelig fast ejendom.

Det er et stykke interessant landskabshistorie, som fortæller om den socialpolitiske historie af de helt store omfordelinger af ejerforholdene i det danske landskab. De store privilegerede godser blev tvunget til at afstå en tredjedel af deres jordtilliggende til husmandsbrug, dog mod erstatning, som af mange blev anset som for lille.

Bogen fortæller også, hvordan loven om lensafløsning er blevet prøvet i lands- og højesteret og om, hvordan de mange godser skulle afstå kunstskatte, malerier mv. til staten, som anså disse værdier for fællesskabets.

Alle majorater – lenshuse, stamhuse og fideikommiser – er i bogen illustreret med smukke billeder og et af disse, Stamhuset Egeskov, er illustreret med landinspektør Hvenegaards kort fra 1922 som viser, hvordan Stamhusets arealafståelse kunne gennemføres uden at arronderingen blev helt ødelagt.

En af bogens fortjenester er, at den levendegør den omfordeling af jorden, som også var opgøret med et feudalt system, hvor godserne sikrede de lokale samfund omkring godserne med betalte

Besidderne var forpligtet til at udarbejde forslag til afgivelse af en tredjedel af landbrugsjorden. En landinspektør anskueliggjorde dette på et kort med angivelse af de arealer, der faldt ind under loven, samt skov og udyrkelige arealer. Og sidst, men ikke mindst, de arealer, majoratet agtede at stille til rådighed for jordfonden. Dette eksempel er fra stamhuset Egeskov på Fyn. Forslag til afgivelse af jord fordelte sig på hele seks arealer – indstregt med grønt – i periferien af godset samt på nabo-herregården Fjellebro, der var besidderens privatejendom. Kortet er udarbejdet af landinspektør Chr. Hvenegaard i 1922 (illustration fra bogens side 173, med tilladelse fra Gyldendal).

skoler, fattig- og aftægtshuse. Det var et system, som blev holdt vedlige af Højre, mens Venstre og det Radikale Venstre i fælleskab arbejdede for, at husmændenes "jordhunger" skulle imødekommes.

Den frigivne jord fra de i alt 74 majorater og 42 kapitalfonde blev gennemført i de følgende årtier og blev starten på skabelsen af mange statshusmands-

brug, som muliggjorde en socialpolitisk landskabsforvaltning, hvor udformning og dannelse af mindre landbrugsejendomme udgjorde krumtappen.

Særligt interessant er dog bogens velredigerede dokumentation i bilag, hvor alle majoraterne bliver gennemgået i forhold til deres oprettelse, udvikling og afløsningen eller afviklingen i perioden

1920-1930. Denne komplette dokumentation – alle majoraterne er medtaget – betyder, at værket repræsenterer en fond af viden og data til brug for den landskabshistoriske fortælling om, hvor vidtrækkende betydning ejendomsudformningen har. ◀◀